

Оригиналан научни рад

UDK 39(497.17)
Original scientific work

Десанка Николић

**ВОЈИСЛАВ РАДОВАНОВИЋ О ПРЕНОШЕЊУ ЕПСКЕ
ТРАДИЦИЈЕ У ЛИКОВНУ УМЕТНОСТ**

Апстракт: Овај краћи прилог има за циљ да укаже на међусобне везе и додире два фолклорна жанра, ликовни и књижевни, како их је видео и проучио В.С. Радовановић у свом есеју о двобоју краљевића Марка и Мусе Кесеције.

Кључне речи: Краљевић Марко, Муса Кесеција, епске десетерачке песме, сликарска композиција, трансмисија.

Abstract: This short article aims to highlight interconnections and contacts of two folk genres, artistic and literary, as they were seen and studied by V.S. Radovanović in his essay about the duel between Kraljević Marko (Prince Marko) and Musa Kesedžija.

Key words: Kraljević Marko (Prince Marko), Musa Kesedžija, decasyllabic epic poems, painting composition, transmission.

Академик Војислав Радовановић, свестрани истраживач, научник теоријске мисли и примењених теренских истраживања, узорни наставник и први управник Института САНУ, оставио је иза себе обимну библиографију из више научних области којима се бавио. Дипломирао је на географској групи Филозофског факултета у Београду 1921. године, а докторирао 1924. године чиме је стекао звање доктора филозофије. Био је ученик и асистент знаменитог Јована Цвијића. Радио је као асистент у Географском институту Универзитета у Београду, у звању доцента на Филозофском факултету у Скопљу, у звању ванредног професора на Универзитету у Загребу и на Универзитету у Скопљу, а у звању редовног професора од 1938-1941. на Филозофском факултету у Скопљу. Изводио је наставу из предмета Географија и Етнологија са етнографијом. Био је кустос музеја у Скопљу (1926-1928), управник Етнографског одељења музеја у Скопљу (1928-1941) и директор музеја у Скопљу (1939-1941). После Другог светског рата, од 1945. до смрти 1957. године био је редовни професор на Природно-математичком и Филозофском факултету Универзитета у Београду. Био је ангажован као научни радник у Географском и Етнографском институту САН од 1947, а управник Етнографског института САН био је до смрти.

Интересовања Војислав Радовановић кретала су се од утврђивања утицаја природне средине на човека и његово понашање, затим узрока и последица миграција, као и других антропогеографских проблема до пони-

рања у генезу и развитак појава из материјалне и духовне културе Срба и других становника Балкана. У етнологији је до данас остала непревазиђена и више пута награђивана студија Војислав Радовановића о ношњи становника Мариова (Македонија), која је резултат посматрања како са практичне стране, тако и као део ритуалне праксе. С обзиром на њену естетску страну, она је у етнологији до данас непревазиђена.

Педагошке способности Војислав Радовановића спознала сам слушајући његова мудра и зналачки припремљена предавања, која је излагао тихим, готово очинским гласом. Помагао је младе, али је захтевао знање које је награђивао високим оценама. Као управник Етнографског института иницирао је истраживање многих проблема југословенске етнологије којом се и сам бавио и у својим познијим годинама. Још од његовог времена 50-их година потиче сарадња Института са представницима етнологији блиских струка (архитектура, археологија, психологија, социологија, географија, демографија) која и данас траје. Војислав Радовановић се интересовао и за фолклорно народно стваралаштво, нарочито за књижевно, као и за ликовно.

Овај краћи прилог има за циљ да укаже на везе и додире ова два фолклорна жанра: епски и ликовни, како их је видео и проучио Војислав Радовановић тридесетих година прошлог века.

Истражујући традицију македонског народа, а нарочито сарађујући са музејем у Скопљу, Војислав Радовановић се уверио у омиљеност епских народних песама у народу, јер су радо слушане и преношене генерацијама. То се нарочито односи на песму о краљевићу Марку и Муси Кесецији. Стога је у првом броју Гласника етнографског института САНУ, чији је био и уредник, објавио македонску варијанту те песме (Војислав Радовановић, Марков мегдан са Мусом, Гласника етнографског института САН, 1-2, Београд, 1952. стр. 213-256). Управо је та десетерачка песма послужила као мотив скромном зографском остварењу непознатог аутора ("од Галичник") изведеном на зиду мале сеоске цркве у селу Лопатница код Битоља. Важно је нагласити да се та композиција која приказује сукоб краљевића Марка и Мусе ослања на текст епске песме слепог гуслара Апостола Секуловог, по чијим речима је први део песме док је муса побеђивао Марка одушевљавао присутно турско становништво, које је негодовало у другом делу песме када је Марко био јачи од Мусе.

Сликар је добро знао опречно расположење, које је изазвала ова епска песма, па је те разлике истакао и цртежом и колоритом и држањем оба учесника двобоја. Тако је Марко има на себи витешку средњевековну одору са панциром, док је Муса био одевен у уобичајену орјенталну ношњу тадашњих турских феудалаца, харамија. Скромнија му је, у односу на Марковог Шарца, била и коњска опрема. Марко је држећи у рукама буздован високо замахвао над Мусином главом, док је Муса држао у рукама исукану криву сабљу благо усмерену ка противнику.

Анализирајући такав однос међу противницима на овом ликовном приказу аутор чланка констатује да је народ фреску – илустрацију веома поштовао. Сматрао ју је за светињу уздижући вредности краљевића Марка, не само као јунака, већ и као племића и племенитог човека. У прилог томе говори и чињеница да су локалне власти после Балканских ратова са смањењем опасности од Турака, намеравали да је уклоне, што народ није дозволио.

У ствари целокупним изгледом и понашањем ових јунака што и произилази из анализе текста о коме је реч сликар желео да истакне њихове друштвене неједнакости, па и супротности: са једне суровост турских власти, а са друге стране идентификацију народа са победником Марком Краљевићем. Самим тим је ова ликовна реализација мотивисана познатом епском песмом скромних уметничких квалитета поседовала социопсихолошку функцију, јер је подстицала ширење народног отпора као и стремљење народа ка ослобођењу од вековног непријатеља. У тим околностима В.С. Радовановић види друштвене захтеве који су индиректно довели до транспоновања македонске гусларске епске традиције у македонску општенародну зографску уметност тј. до преношења локалног фолклора у народни облик сликарске уметности.

Овим есејом В.С. Радовановић је открио не само међусобно прожимање фолклорног стваралаштва, већ и чињеницу о преношењу вредности из једне уметничке форме у другу. Такво ауторово закључивање се заснивало на позицијама компаративно-историјске методе са примесама дијалектичког приступа, који је почетком двадесетог века био заступљен у српској етнологији, а који је истицао значај друштвених фактора у процесу развоја културе.

Закључак

О двобоју краљевића Марка и Мусе Кесеџије приказаном у скромном зографском делу у сеоској цркви крај Битоља, аутор В. Радовановић је истражио и утврдио међусобне везе између ликовне и књижевне уметности откривши преношење вредности из народне епске песме на фреску.

Desanka Nikolić

VOJISLAV RADOVANOVIĆ ON TRANSFERING EPIC TRADITION TO FINE ARTS

Summary

The author V. Radovanović investigated and determined mutual relations between fine arts and literary arts revealing the transfer of values from folk epic poems to frescoes in his study of the duel between Marko Kraljević (Prince Marko) and Musa Kesedžija as shown in a modest zoographic piece of work in a village church near Bitola.